

Небіжчик

Богдан Лепкий

– Не плачте, Насте, цитьте: все в Божій волі. Ваш вже десь у небі. Святий був покійний, най з Богом спочиває. Я вам все кажу, що добре, то довго не поживе на світі. Зараз його пан Біг до себе забере. Не плачте ж!..

Так розважала громадська кума, Танька, молоду вдовицю, Настю. Але Настя навіть не дивилася на Таньку і не слухала, що вона говорить. Сиділа біля вікна на дубовім ослоні з заломаними руками, з очима, червоними від сліз.

Вчора що лиш поховала мужа. Молодий був і добрий, страх який добрий! Чотири роки пережили разом, і ані разу пальцем її не кинув. Жили по-божому, не то людськи. Аж тут нараз його звалило. Кольки і кольки, і під грудьми тисне, і в очах чорно, і дихати не годен; та й до тижня і вмер.

Ще поки його на маєстат поклали, поки похорон, люди, дяки і співи, то ще яко тако, але як тіло на цвинтар відвезли, а Настя сама до хати повернула, так не дай Боже. Хоч головою товчи. Такий жаль, такий сум, така пустка, що аж за серце стискає. Цілу ніч вона пересиділа на лаві, на рано не варила обіду, полуденку не їла, та й дотепер сиділа б у голоді, якби не Танька. Танька настукала на неї, насварила і зневолила її випити чарку горілки з перцем і з'їсти шматок хліба.

– То вам допоможе, – говорила, – розігріє всередині і веселости додасть. Без веселости чоловік жити не годен. І сотворіння також, і худобина. Подивіться-но ви чи на коня, чи навіть на курку. Доки веселе, то добре, а як лиш голову опустить, стане думати, гадати, то вже не тее. Отак-во, думає, думає, доки не згине... Ну дай нам Боже! І Танька для веселости налляла другу чарку.

Але Настя не хотіла пити, і Танька випила сама.

– Голубко ти моя, – примовляла Танька, закусуючи пекучий перець хлібом, – не такі лишаються, як ти, та й дають собі раду. Лишаються старі, немічні, лишаються бідні, лишаються такі, що їх діти присядуть, і живуть з Божої волі, і не нарікають, як ти. А ти, голубонько, як та ланя. Молода, здорова і не бідна. Вибереш собі такого, хоч пиши. Жадна дівчина кращого не дістане. Бо де котрій до тебе! Побачиш.

Лава, на якій кладуть покійника, катафалк.

– Не хочу я того бачити, – відповіла Настя, – і знати нікого не хочу, а м'ясниць волю не діждатись. Нема такого, як був мій небіжчик.

– Ой чомусь то нема, – з усмішкою відповіла Танька, – ще й кращі є. Чомусь би ні. От так зразу жаль з тебе говорить. А підожди-но місяць, два, най кров молода відозвеса, будеш ти иньшої співати. Забудеш, донечко, забудеш.

– Забувайте собі, коли хочете, – спересердя відозвалася Настя, – а я не годна.

– Не маю кого, дитинко, бігме не маю кого, – божилася Танька. – Мого старого то й довбнею не діб'єш, а мій перший, небіжчик, вже десь давно зігнів. На Михайла двадцять літ минуло, як вмер. Плакала ж і я гіренько, та й плакала, і то не день, не два,

а згодом таки призабула. Чого то чоловік не забуде?!

На хвилину розмова перервалася. Таньку запекло в горлі, і вона мусила викашлятися і виплювати перець, що, мабуть, зайшов на "польську дорогу". Настя знов, навкучивши собі недоладне говорення старої цокотухи, відвернулася до вікна, відхухала замерзлу шибку і дивилася надвір.

Вечоріло. Зимовий сумерк падав на землю. Чорний дим шнурком піднімався угору та розпливався у мрачнім, сірім небі. Широкі, мокрі платки* снігу, як з решета, сипались на землю і встелювали собою весь виднокруг. Від ліса зривався вітер і задував снігом дорогу.

Непривітно було на світі, і сумно, і холодно. В таку пору чоловік найрадініше тікає в хату, біля печі, біля любої людини. Насті не було до кого втекти. Той, хто веселив її, пішов від неї, а дорогу до нього снігом занесло. Дістатись трудно.

- Тето, - озвалася Настя (всі старші, здавна знайомі жінки приходять нам тетами), - слухайте, тето, чи небіжчика можна побачити?

Танька глянула на молоду вдовицю і злобно усміхнулася.

- А тобі нащо знати?

- Бо я хотіла би його бачити. Хоч оден раз.

- І ти не боялася?

- Чого ж? Таж він такий добрий був для мене. Най собі коли хоче приходить, я хотіла би страх.

- Ти хотіла би - так добре. Послухай. Возьми зубець свяченого часнику і носи його під лівою пазухою три дні, але вважай собі, лиш під лівою, а потім, як будеш лягати спати, поклади під голову, то прийде.

- Невже ж що прийде?

- Так люди кажуть, так мене стара Дзьомбичка навчила.

- А ви ж не прібували?

- Ні. Мій і без того приходив, аж двічі.

- Справді?

- Кажу ж тобі, що так. Зараз по смерті приходив. Не витримав довго. Послухай, коли цікава.

Стара відкашляла, обтерла губу рукою і стала говорити. Говорила з якоюсь грізною повагою, більше шепотом, як вголос. Час від часу зупинялася і дивилася на Настю, яке враження робить на неї її оповість. Часом злегка доторкалася своєю костистою рукою її круглого рамені і раз у раз божилася "як ми Бог милий" і "коби-м так за поріг не вийшла".

- Як ми Бог милий, що був - ой був, голубко, саміської першої днини по похоронах. В четвер, по Михайлі, ми його поховали, а в п'ятноньку святу він прийшов до мене. Як ми Бог милий... Я саме тоді прала. Такого шмаття призбиралося, як могила. А все кальне, а все кальне. Погадай собі, півроку в постелі перележав. То не так як твій, що згас як свічка; мій мене добре намучив, най йому в пам'ять не буде... Стала я до балії, засукала рукави та й перу, та й перу та й перу. Пускатися не хоче, звичайно зі слабого,

аж піт з мене ллється. Смерклося, засвітила я лампу, та й знов перу. Коби до рана – так мушу перепрати... Не знаю, яка була година, але вже було нерано, по селі лиш де-не-де світилося. Сніжок свіженький притріс і ясно, що хоч лампу гаси. В сусіди собака вие і пугач кричить на дзвіниці, думаю – буде зле. Сама я в хаті, саміська, трохи маркотно. Але перу, все перу.

Коли чую, в сінюх щось шорохнуло, як миш. По дверях драпнуло, як кітка лабою, і увійшло... Чую, стоїть. Коби я так з того місця – стоїть. Оглядаюся – він. Як ми Бог милий – він. Такий ти став, як стіна білий; сорочка на ньому опала, як на дошці, руки як патички, лиш очі світяться, як дуплева верба. Звичайно, мрець. Став собі небога в дверях, як сирітка, та й стоїть. Такий сумний, так якось дивиться на мене... Але я нічо, перу. Вже лишень кілька штук – не буду відриватись. Добре тобі, – думаю, – не маєш що робити, та й ходиш. А в мене, диви, яку ти мене лишив, треба добре рукавів засукати. Почкай же собі, небого, пережмю*, та й тоді буду з тобою говорити... А він тобі, голубко, стоїть і з місця не поступить, як кілок. Перу я та й перу, ще йно дві сорочки, ще одна, ще рантух, коли чую, щось застогнало, як дитина, – оглядаюся – а його нема. Зник. Вкучилося тобі чекати, гадаю, га? Що робити? Сам видиш, часу не мала...

Тут вона з-під ока глипнула на Настю. Настя кожне її слово ловила і проковтувала. Очі в неї світилися. Танька відкашельнула і знов почала.

– То був раз, а другий раз прийшов дев'ятої доби. Заснула я звечора по роботі, та й сплю. Знаєш, як то наш чоловік, наробиться, та й спить, як колода. Яка робота, такий сон. Отак і я. Сплю собі, та й сплю, та й сплю, аж нараз буджусь. Ага, переспи, думаю. А може, місяць заглянув ув очі. Та де там! Ані переспи, ані місяць, лиш він.

Він, чуєш, він, мій небіжчик. Лежить коло мене на постелі, як довгий. А таким зимном від нього заносить, як з пивниці. Пари з себе не пустить. Звичайно, труп...

Поговорила би я з тобою, гадаю; є коли, не зашкодить, та лихе тебе знає, ануж... Ні, не дурна, небоже... Відвернулася я від нього потихеньки, а тоді як не махну лівою рукою на відлів* – а його як не було. Лиш шу-шу-шу, як птиця по деревах. Пішов куди треба, а я собі далі заснула...

З того часу він не приходить. Чи не пускають, чи, може, маркотний на мене. Не знаю. Навіть не присниться ніколи. А може, чуєте, видить, що я віддалася за другого, та й вже до мене рації не має. Хто його зна!?

.....

Надворі визвіздилося, місяць вплив на небо, село заснуло.

– Час мені додому. Пізна пора. Забалакала ти мене, небого. А не забудь на чісник. Від злого охоронить, а коли добрий, то прийде. Стрібувати не зашкодить.

Закинула хустку на себе і вийшла.

.....

Довго, довго сиділа Настя біля вікна на ослоні, пильно вдивляючи свої очі в сірий угол хати, за припічок. Вона конечно хотіла, щоби її небіжчик прийшов до неї, але сам, без часнику.

Коли тужить, а пустять, то прийде, мусить прийти, а коли ні, то нехай і так буде;

побачаться колись.

Примітки:

Платки – пластівці.

Пережмякати – викрутити.

На відлів – на відліг.